

Vlaanderen
is open ruimte

**SAMEN
VERSTERKEN
WE DE
OPEN RUIMTE**

**VLAAMSE
LAND
MAATSCHAPPIJ**

De open ruimte & het platteland zijn van levensbelang

Huub Broers
voorzitter raad van bestuur

Toon Derys
gedelegeerd bestuurder

Op verschillende fronten breekt de Vlaamse Landmaatschappij een lans voor de open ruimte en het platteland in Vlaanderen. Voor de VLM zijn een veerkrachtige open ruimte vol leven en een dynamisch platteland het antwoord op uitdagingen als verstedelijking en klimaatverandering. We zien dat de open ruimte en het platteland aan vele vragen tegemoet moeten komen: voedsel- en energieproductie, biodiversiteit, sociale cohesie... Open ruimte is een schaars goed en dus neemt het belang ervan alsmaar toe.

Deze publicatie toont op welke manier de Vlaamse Landmaatschappij de open ruimte en het platteland versterkt en waar de organisatie voor staat. We werpen een blik op enkele recente realisaties en kijken vooruit naar nieuwe uitdagingen die op ons af komen. Zo willen we gemeenten, provincies en middenveldorganisaties die worstelen met complexe vraagstukken over de open ruimte, inspireren en laten zien dat we mooie resultaten boeken door samenwerking en door de inzet van de gepaste instrumenten en expertise.

SAMEN VERSTERKEN WE DE OPEN RUIMTE

Een dynamisch open ruimte-
en plattelandsbeleid

p. 6

Waterlopen en landschappen
vol leven

p. 16

In ACTIE voor het klimaat

p. 34

De open ruimte
inrichten

p. 44

Grond
kopen, verkopen en ruilen

p. 62

Wat maakt ons sterk?

p. 74

Een dynamisch openruimtebeleid & plattelandsbeleid

LANDINRICHTINGSBELEID EN PROGRAMMERING VAN PROJECTEN ADVISEREN

De **Programmacommissie Landinrichting** nam initiatief om de investeringsprogramma's in de open ruimte samen te brengen. Het is de eerste stap in het proces naar een Vlaams investeringsprogramma voor de open ruimte. In 2019 formuleerde de programmacommissie haar eerste advies over het landinrichtingsbeleid. Ze lijnde afgestemde prioritaire gebieden af waarin de toekomstige inzet van Landinrichting kan overwogen worden.

DE OPEN RUIMTE MEER OFFENSIEF BENADEREN EN DE OPRICHTING VAN HET OPENRUIMTEPLATFORM

In 2013 presenteerde de VLM zes toekomstverhalen die duidelijk maakten hoe de open ruimte meer sturend kan zijn in verdere ontwikkelingen. Op basis daarvan namen vier partners (VLM, Ruimte Vlaanderen, VVSG en VVP) het initiatief om een **Openruimteplatform** op te richten. Dat brengt ervaringen samen om tot een nieuwe werking te komen die de open ruimte versterkt. Het Openruimteplatform gaat op zoek naar vraagstukken waarbij een gezamenlijke aanpak voor een versnelde realisatie van doelen kan zorgen op het terrein.

© BOB VAN MOL

WORKSHOP WATER+LAND+SCHAP

KAPITTELBEEK, BEERSEL

WATER+LAND+SCHAP

In 2018 werden na een oproep 14 gebiedscoalities geselecteerd om in Vlaanderen op hetzelfde moment gelijkaardige watergebonden problemen aan te pakken.

Met behulp van het programma Water-Land-Schap gaan gebruikers van die gebieden samen op zoek naar oplossingen voor waterproblemen. Een sterkere landbouw, een duurzame watervoorraad, een goede waterkwaliteit en een sterker landschap zijn het doel. De gebiedscoalities zijn aan zet, maar worden ondersteund door het Vlaams programmateam. Best practices worden met elkaar gedeeld, middelen en instrumenten aangereikt. Het programmateam bundelt de energie en het enthousiasme van 9 actoren: VLM, VMM, Departement Omgeving, Departement Landbouw en Visserij, ANB, INBO, ILVO, VITO, VLAKWA en Architecture Workroom Brussels.

‘Het is verfrissend te ervaren hoe het Vlaams niveau en het lokaal niveau sterker uit de hoek kunnen komen door problemen samen aan te pakken. Ik hoop dat dit programma ertoe bijdraagt dat Vlaanderen in een stroomversnelling geraakt om werk te maken van adaptatie en klaar te staan voor de klimaatuitdagingen die op ons afkomen.’

*Barbara Vael,
Vlaamse Milieumaatschappij*

DORP NIEUWKAPELLE

HET PLATTELANDSBELEID VORMGEVEN EN UITVOEREN

Het Vlaams plattelandsbeleid maakt de uitdagingen op het platteland zichtbaar en pakt die aan, samen met andere beleidsdomeinen, bestuursniveaus en actoren. Die uitdagingen situeren zich op het vlak van dorpen, landschapsbeheer, klimaat, mobiliteit, sociale cohesie en innovatie. We werken zoveel mogelijk van onderuit. Vanuit terreinervaring of onderzoek kennis opdoen en die meenemen in het beleid: het is een logische keuze voor een beleidsveld waarin vele lokale en regionale actoren actief zijn.

Het Interbestuurlijk Plattelandsoverleg (IPO) adviseert interbestuurlijk en interdisciplinair over actuele thema's. Voorbeelden zijn de volgende adviezen over: Duurzaam onderhoud van het landschap (2019), Oogstbare landschappen, Lokale en regionale valorisatie van biomassa uit bos-, natuur- en landschapsbeheer (2017), Een toekomst voor kwaliteitsvolle omgevingen met aandacht voor stilte, rust en ruimte in Vlaanderen (2016), Lokale voedselstrategieën (2015). De IPO-adviezen leidden tot heel wat concrete initiatieven, zoals het Loket Onderhoud Buitengebied.

Het Platform voor plattelandsonderzoek brengt de universiteiten, onderzoeksinstituten, hogescholen en praktijkcentra rond de tafel om nauwer samen te werken rond plattelandsonderzoek en betere oplossingen aan te reiken. Het Platform stelde een Onderzoeksagenda Platteland op, die bijvoorbeeld leidde tot de prikkelende studie over de Vergrijzing op het platteland.

De VLM organiseerde **een bestuurskrachtmeting voor plattelandsgemeenten**. Dat onderzoek leidde tot een ondersteuningstraject met best practices. **Plattelandssubsidies** ondersteunen initiatieven en actoren die de uitdagingen op het Vlaamse platteland aanpakken, zoals participatie organiseren in dorpen, plattelandseconomie stimuleren, voedselproductie verzekeren, volkstuinen inrichten, omgevingskwaliteit bevorderen en kwetsbare groepen betrekken.

Dorpenbeleid

Sinds 2008 zijn voor de doelstellingen rond sociale cohesie, participatie en leefbaarheid in dorpen verschillende bottom-up initiatieven gestimuleerd en ondersteund. Voorbeelden daarvan zijn de Vlaamse Vereniging voor Dorpsbelangen, Dorpsateliers van Landelijke Gilden vzw en de projectoproep Buurten op den Buiten, in samenwerking met de Koning Boudewijnstichting. Daarnaast organiseert de VLM sinds 2017 de wedstrijd Dorpskracht. Een publicatie over het dorpenbeleid biedt lokale besturen manieren om concreet aan de slag te gaan. De inzichten en ervaringen uit de projecten, aangevuld met de informatie uit 3 dialoogdagen in 2017, zijn opgenomen in een advies over het dorpenbeleid in Vlaanderen. Dat kan in de komende regeerperiode verder uitgewerkt worden en tot nieuwe initiatieven leiden.

SAMENTUIN IN ASSE, ZELLIK

ASSE

VOEREN

DORSPUNT CARPE ©XPAIR.BE, THOMAS DE BOEVER

De gebiedsgerichte werking van het Europees programma voor plattelandsontwikkeling

Ook de provincies, gemeenten en andere lokale actoren nemen de gebiedsgerichte invulling van het plattelandsbeleid voor hun rekening. De gebiedsgerichte werking van het PDPO, de Vlaamse invulling van het Europese plattelandsbeleid, is daarvoor een belangrijk instrument. Het schept een kader voor de ondersteuning van bottom-up projecten die bijdragen aan plattelandsontwikkeling. In het PDPO III (2014–2020) is het gebiedsgerichte luik een belangrijke pijler. Naast de Vlaamse overheid en de Europese Commissie zijn de provincies een belangrijke partner in de financiering van het plattelandsbeleid. Voor de verdere uitbouw van een Vlaams plattelandsbeleid worden maatregelen voorbereid voor de volgende programmaperiode van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB na 2020).

LEADER

LEADER is een bottom-up benadering waarmee burgers, organisaties en gemeenten samenwerken aan de ontwikkeling van hun plattelandsgebied.

De totale overheidssteun bestemd voor de gebiedsgerichte werking bedraagt ongeveer 75 miljoen euro. Projecten hebben betrekking op ruraal ondernemerschap, sociale cohesie, toerisme, landschap, erfgoed en/of dorpskernvernieuwing.

Waterlopen & landschappen vol leven

WAARDEVOLLE LANDBOUW- EN NATUURGEBIEDEN INRICHTEN VOOR MEER BIODIVERSITEIT

Landbouwers zijn een belangrijke bondgenoot voor de VLM om de open ruimte te versterken en de biodiversiteit op peil te houden. Ondanks de verstedelijkingsdruk zijn er immers nog strategische landbouwgebieden met waardevolle natuurwaarden of -kansen. De VLM realiseert er gelijktijdig een versterking van het landbouwgebied en van de water-, natuur- en klimaatdoelen. Dat kan enkel door in interactie te gaan met eigenaars en gebruikers en in te zetten op sterke instrumenten.

Met **ruilverkaveling** werkt de VLM aan een verbetering van de agrarische structuur, een betere inrichting van de valleien en de realisatie van Europese natuurdoelstellingen. Met **natuurinrichting** versterken we natuurgebieden door in overleg te gaan met eigenaars en gebruikers, gronden uit te ruilen en in te zetten op betere milieuocondities door het waterpeil te verhogen of nitraatrijke grond af te graven.

Ruilverkaveling Rijkevorsel-Wortel

In Rijkevorsel-Wortel investeren we in een duurzame agrarische structuur en is het tegelijk de ambitie om de Europees beschermde natuur langs de Mark veilig te stellen. Door jarenlang te investeren in de opbouw van een grondreserve kunnen we dat via uitruiling en herverkaveling realiseren: natte natuur als elzenbroekbos en dottergraslanden krijgen er hun plaats; in totaal goed voor 120 hectare ingerichte en Europees beschermde natuur. Door op die manier te investeren in de vallei maken we het gebied bovendien meer klimaatrobust.

Natuurinrichting De Blankaart

Het projectgebied van De Blankaart maakt deel uit van het vogelrichtlijngebied IJzervallei. De Blankaart is een belangrijk rust- en foerageergebied voor vogels. Het project creëerde meer geschikt leefgebied voor vogels, met specifieke aandacht voor moerasvogels. Een verhoging van het waterpeil en het herstel van het rietmoeras waren de belangrijkste maatregelen. Met behulp van een lokale grondenbank, herverkaveling en kavelruil, en met waterpeilaanpassingen en uitbetaling van vergoedingen aan betrokken eigenaars en gebruikers, werd in een gebied van bijna 1000 hectare nieuwe natuur gerealiseerd. Met mooie resultaten, zoals de toename van het aantal broedende lepelaars.

‘ **PARTRIDGE** TOONT AAN DAT JE MINSTENS **3** ELEMENTEN NODIG HEBT OM EEN AGROMILIEUMAATREGEL TE DOEN SLAGEN: **GEBIEDSGERICHTE WERKING**, EEN GROOT DRAAGVLAK EN CONTINUÏTEIT. **DE BEHEER- OVEREENKOMSTEN VAN 5 JAAR GARANDEREN DIE. IN DE GESELECTEERDE GEBIEDEN NEMEN MEER DAN DE HELFT VAN ALLE LANDBOUWERS DEEL AAN HET PROJECT. ZIJ WORDEN GOED GEÏNFORMEERD EN ER WORDT NAAR HEN GELUISTERD. TENSLOTTE WETEN ZIJ HET BEST WAT GOED GEDIJT OP HUN GROND.**’

*Willem Van Colen
Inagro vzw*

HET VRIJWILLIG NATUUR-, MILIEU- EN LANDSCHAPSBEHEER IN VLAANDEREN PROMOTEN EN ONDERSTEUNEN

Landbouwers spelen een sleutelrol om de biodiversiteit te versterken, landschappen te beheren en de kwaliteit van water en bodem te verbeteren. Met **de beheerovereenkomsten** krijgen landbouwers een financiële duw in de rug om die rol te vervullen en daarin verder te gaan dan de wettelijke verplichtingen.

De beheerovereenkomsten zijn een deel van het Vlaams Programma voor Plattelandsontwikkeling. De bedrijfsplanners van de VLM begeleiden landbouwers daarbij. Door de beheerovereenkomsten meer gebiedsgericht in te zetten en de samenwerking tussen landbouwers te stimuleren, vergroten de effecten van de maatregelen. Landbouwers kunnen kiezen uit een waaier aan beheermaatregelen, geclusterd in 6 thema's: het beheer van perceelsranden, de bestrijding van erosie, de bescherming van akker- en weidevogels, grauwe kiekendief en hamster, het onderhoud van kleinlandschapselementen, botanisch beheer en de verbetering van de waterkwaliteit.

In 2019 hebben 3.569 landbouwers één of meer beheerovereenkomsten, goed voor een totale oppervlakte van meer dan 11.344 hectare. In elke provincie is het aantal landbouwers met beheerovereenkomsten de laatste jaren sterk gestegen. Meer informatie over de beheerovereenkomsten vind je in de brochure '[Samenwerken met landbouwers aan biodiversiteit, milieu en landschap](#)'.

Plan kiekendief

In de Vlaamse leemstreek, in de Moeren en in de omgeving van Peer willen landbouwers en verschillende partners 15 koppels grauwe kiekendieven aantrekken door vogelakkers aan te leggen voor voedsel en beschutting.

Partridge

In Assenede en in Ramskapelle is het doel om 30 % meer biodiversiteit te hebben tegen 2020 door de aanleg van bloemen- en kruidenstroken op akkers.

DE KRACHT VAN PLAN KIEKENDIEF SCHULT IN DE SAMENWERKING. WE ZIJN VOORTDUREND MET ELKAAR IN DIALOOG, ZOWEL DE PROJECTPARTNERS ALS DE MENSEN OP HET TERREIN. HET MOOIE IS DAT DE LANDBOUWER OP DIE VOGELAKKERS NOG ECHT AAN LANDBOUW KAN DOEN. HIJ OOGST DE LUZERNE EN VERWERKT DIE ALS RUWVOER VOOR ZIJN DIEREN.

*Hanne Vandewaerde,
Regionaal Landschap Houtland*

Na 5 jaar zien we al op veel percelen duidelijk de resultaten: de graslanden zitten barstensvol plantensoorten.

Mathias Lemmens
VLM-bedrijfsplanner

Uitstel maaidatum en plasdraspompen helpen weidevogels

In de Vallei van de Zwarte beek in Limburg en in de poldergebieden tussen Oostende en Knokke verhogen landbouwers het broedsucces bij weidevogels door de maaidatum uit te stellen en plasdras te creëren.

Graslanden vol kruiden en bloemen

In de Demervallei tussen Aarschot en Testelt ontwikkelen landbouwers met beheerovereenkomsten soortenrijk grasland door de natuurlijke verschraving van de graslanden.

GELE KWIKSTAART

LUZERNE

HET VLAAMSE MESTBELEID VORMGEVEN EN UITVOEREN

Het mestbeleid pakt de verontreiniging van oppervlakte- en grondwater met nitraten en fosfaten door de land- en tuinbouwsector aan. Onderzoek levert input voor het mestbeleid. De onderzoeken gaan over het bepalen van landbouwkundige en milieuverantwoorde fosforbestedingsnormen, verbeterde voederstrategieën, bemestingsstrategieën om het nitraatresidu te verlagen en de impact van bemesten langs de waterlopen op nutriëntenverliezen. Het Vlaamse mestbeleid huldigt voortaan het '4J-principe': 'Juiste dosis', 'Juiste tijdstip', 'Juiste mestsoort' en 'Juiste bemestingsstechniek'.

‘**HET 6DE MESTACTIEPLAN MAAKT EEN GERICHTER TOEZICHT OP DE MESTWETGEVING MOGELIJK. DE VERSTERKTE GEBIEDSGERICHTE WERKING, DE UITBREIDING VAN SLIMME INSTRUMENTEN ZOALS AGR-GPS EN HET DIGITAAL KUNSTMESTREGISTER EN DE INZET VAN DE NITRAATRESIDUBEPALING ALS EEN BEGELEIDEND INSTRUMENT, ZIJN CENTRALE SPEERPUNTEN IN HET PLAN. HET DOEL IS OM SAMEN MET DE LAND- EN TUINBOUWSECTOR DE WATERKWALITEIT TE VERBETEREN.**’

*Bart De Schutter,
afdelingshoofd Mestbank*

TOEZICHT HOUDEN OP DE NALEVIING VAN DE MESTWETGEVING EN EEN DUURZAMER MESTGEBRUIK STIMULEREN

Het toezicht op de naleving van de mestwetgeving vormt het sluitstuk van het mestbeleid. De afgelopen legislatuur werd de focus verder verlegd van administratieve controles naar controles op het terrein, met enerzijds een grondige risicoanalyse van de beschikbare gegevens, die tot gerichte bedrijfsevaluaties leidden en anderzijds de metingen van het nitraatresidu. Daarnaast blijven de bestaande terreincontroles behouden en worden die waar nodig versterkt. Bij de bemestingspraktijken kijken we naar het tijdstip, de dosering, de toepassingstechnieken en de afstand tot waterlopen. Ook inbreuken met een directe impact op het milieu, zoals lozing van mest en installaties voor mestverwerking en mestopslag worden aangepakt.

Een actuele stand van zaken vind je terug in het jaarlijkse [Mestrapport](#).

BEDRIJFSDOORLICHTING LAAT ONS TOE OM GERICHT BEDRIJVEN AAN TE PAKKEN WAAR NOG ZAKEN MISLOPEN. DIE WERKWIJZE LEVERT DE BESTE RESULTATEN OP VOOR DE SECTOR EN VOOR HET MILIEU. VOOR DE PERIODE **2015-2018** WAS HET DOEL OM **3.000** BEDRIJFSDOORLICHTINGEN UIT TE VOEREN.

*Stefan De Neef,
diensthoofd bedrijfsdoorlichting*

Bedrijfsdoorlichting

In 2015 heeft de VLM binnen de afdeling Mestbank de dienst Bedrijfsdoorlichting opgericht. Tijdens een bedrijfsdoorlichting nemen we een heel landbouwbedrijf onder de loep. We controleren de volledige werking en de samenwerking met andere bedrijven, zoals een mesttransporteur of een uitbater van een mestverwerkingsinstallatie.

VODKA-actie

Sinds 2014 controleren we extra in de gebieden waar de waterkwaliteit achterop hinkt. Die controles noemen we VODKA-acties. VODKA staat voor 'Verantwoord Omgaan met Dierlijke mest, Kunstmest en Andere meststoffen'. We stellen vast dat als we vaker zichtbaar aanwezig zijn in een gebied, de mestwetgeving er beter wordt nageleefd. Ook buiten de periode waarin het uitrijden van mest is toegestaan, zijn de inspecteurs vaak aanwezig in de VODKA-gemeenten om problemen te detecteren.

Controle op mesttransport

Inspecteurs van de Mestbank controleren de mesttransporten. Die kunnen gericht worden uitgevoerd dankzij de AGR-GPS-verplichting bij de erkende mestvoerders en de verplichte voormelding van elk transport in het Mesttransport Internet Loket MTIL. Naast de transporten door erkende mestvoerders worden ook andere transporten gecontroleerd, zoals het transport via burenregeling of het transport van het eigen bedrijf naar de eigen gronden. De Mestbank voert zowel planmatige controles uit als controles naar aanleiding van meldingen.

WELKOM IN PARK HET ZEEËN!

In het park staan de Watermolens van de Gemeente van Zeeëne. Het park is 200 ha en is erg mooi met veel verschillende soorten bomen en planten.

FIT-O-METER

Maak vandaag, hand aan je wiel!

- Gaan je fit-o-meter vandaag met een 30% van je huidige hartslag. In maandelijkse hartslag = 220 slaan per minuut - je leeftijd. Bij een 30% = maandelijkse hartslag 220-30 = 154. Dit is je doel.
- Om te weten hoe fit je bent, is er een app waarmee je kunt meten. Het is gratis te downloaden op de appstore. Het is ook mogelijk te meten met een hartslagmeter. Het is ook mogelijk te meten met een hartslagmeter. Het is ook mogelijk te meten met een hartslagmeter.
- Het is ook mogelijk te meten met een hartslagmeter. Het is ook mogelijk te meten met een hartslagmeter. Het is ook mogelijk te meten met een hartslagmeter.

Activiteit	Waarom?
Wandelen	Is goed voor de gezondheid en het welzijn.
Fietsen	Is goed voor de gezondheid en het welzijn.
Hardlopen	Is goed voor de gezondheid en het welzijn.
Yoga	Is goed voor de gezondheid en het welzijn.
Swembaden	Is goed voor de gezondheid en het welzijn.
Spelen	Is goed voor de gezondheid en het welzijn.

VLMDe

In ACTIE voor het klimaat

**‘ WE ERVAREN DE NOODZAAK OM ALLE RELEVANTE VLM-
ACTIES EENDUIDIG TE REGISTREREN, TE KWANTIFICEREN
EN TE KADEREN IN DE KLIMAATMAATREGELEN VAN HET
VLAAMS KLIMAATBELEIDSPLAN 2021-2030 EN HET
VLAAMS ADAPTATIEPLAN. WE VERKENNEN DAARVOOR DE
OPTIMALE METHODIEKEN. NOG BELANGRIJKER IS OM VIA
MONITORING EN BIJSTURING ONZE BIJDRAGE WAAR MOGELIJK
VERDER TE VERHOGEN. WE ZIJN AMBITIEUS EN WILLEN WAT
KLIMAAT BETREFT NOG DIVERSE UITDAGINGEN WAARMAKEN;
ZOWEL MET BETREKKING TOT ADAPTATIE (VERZACHTEN
VAN KLIMAATIMPACT) ALS MITIGATIE (VERMINDEREN VAN
BROEIKASGASSEN). ’**

*Sibylle Verplaetse,
voorzitter klimaatwerkgroep VLM*

De inname van open ruimte leidt tot bijkomende emissies van broeikasgassen, verminderde adaptatiemogelijkheden, biodiversiteitsverlies en verlies aan ecosysteemdiensten. De maatschappelijke kost daarvan is hoog. De uitdaging in de komende jaren bestaat erin om die trend om te keren.

De VLM neemt **acties om de effecten van klimaatverandering te verzachten**. Om overstromingen aan te pakken leggen we beken opnieuw open en laten we ze weer meanderen. Overstromingsbekkens houden het water bij hevige regenval vast en doen in droge periodes dienst als waterreservoir. De aanleg van groen in de bebouwde omgeving zorgt voor verkoeling. Erosie gaan we samen met landbouwers tegen.

Daar bovenop nemen we concrete **klimaatmaatregelen om verdere opwarming tegen te gaan**. Dat doen we bijvoorbeeld door veengebieden te herstellen, het koolstofgehalte in de bodem te verbeteren, bomen aan te planten, het landbouwverkeer te verminderen door kavels dicht bij elkaar en bij het bedrijf te leggen, korte ketens te stimuleren en in te zetten op veilige functionele fietsverbindingen. Onze instrumenten stimuleren lokale actoren om maatregelen op hun eigen percelen te nemen. Precies op dat niveau is een grote winst te realiseren op het vlak van klimaatadaptatie en -mitigatie.

DE EFFECTEN VAN KLIMAATVERANDERING VERZACHTEN

Betere dijken en meer natuurlijke overstromingsgebieden

Met **het Sigmoplan** investeren de Vlaamse Waterweg en het ANB in stevigere en hogere dijken en in een ketting van natuurlijke overstromingsgebieden in de riviervalleien van de Schelde en haar bijrivieren. De VLM zet haar expertise op vlak van grondverwerving en grondruil in om de landbouwgronden in die projecten te verwerven of uit te ruilen, bijvoorbeeld in het deelgebied Kleine Nete.

Klimaatadaptatie in de 'Molenbeekvallei'

Via het landinrichtingsproject 'Molenbeekvallei' beschermen we de dorpskernen van Alseberg en Sint-Genesius-Rode tegen wateroverlast. **Van het Zoniënwoud tot aan de Zenne** creëert de VLM via de verwerving van vijvers meer waterbergingsmogelijkheden. Daarnaast is er aandacht voor de recreant. Er komen meer mogelijkheden voor zachte mobiliteit, zoals fietsen en wandelen.

Aan de kust

De kuststreek is een van de gebieden waar de gevolgen van de klimaatverandering het sterkst voelbaar zullen zijn. **Het Zwin** werd uitgebreid. Om verzilting in het omliggende poldergebied tegen te gaan, was een afgestemde inrichting van dijken en waterlopen noodzakelijk. De VLM zet verder in op de noodzakelijke grondverwerving en voorziet in subsidies voor de landschapsmaatregelen. We zetten ook in op kennisuitwisseling in **Europese projecten** zoals SALFAR, FRESH4C's, CARBON CONNECTS, COASTAL en VEDETTE.

KLEINE NETE

DUINVEGETATIE, KUSTZONE DE PANNE

VALLEI VAN DE ZWARTE BEEK

‘**DOOR BOSSEN AAN TE PLANTEN HELPT DE VLM ONS ONDER MEER OM DE STAD KLIMAATROBUUSTER TE MAKEN EN DE LUCHTKWALITEIT TE VERBETEREN. OOK OP ANDERE VLAKKEN BIEDT EEN SAMENWERKING VAAK VOORDELEN. BOVENDIEN STOPPEN HET LANDSCHAP EN DE OPEN RUIMTE NIET AAN DE STADSGRENS: EEN MEERWAARDE VAN DE VLM IS DAT ZE GRENDOVERSCHRIJDENDE PROJECTEN UITVOERT, WAAR MEERDERE STEDEN EN GEMEENTEN BIJ BETROKKEN ZIJN. ZO KUNNEN WE GROOTSCHALIGER WERKEN EN WORDT ER MEER VOORUITGANG GEBOEKT. WIJ ZIJN ZEKER VRAGENDE PARTIJ OM OOK IN DE TOEKOMST NOG MET DE VLM SAMEN TE WERKEN.**

*Mathias De Clercq
burgemeester Stad Gent*

MAATREGELEN NEMEN OM VERDERE OPWARMING TEGEN TE GAAN

Minder luchtvervuiling en meer CO2-captatie in de bodem

De VLM geeft uitvoering aan het flankerend beleid PAS (Programmatische Aanpak Stikstof). Daarmee worden ammoniakdeposities in natuurgebieden binnen de perken gehouden. Het Mestactieplan zorgt er indirect voor dat de emissies van broeikasgassen uit mest, waaronder methaan en lachgas, aanzienlijk worden vermindert. Zo zal het huidige areaal vanggewassen, dat CO2 capteert uit de lucht en overtollig nitraat uit de bodem haalt, met MAP 6 verder toenemen. Daarnaast worden akkers omgezet naar grasstroken, voor de beheerovereenkomst perceelsrandenbeheer. Dat zorgt voor meer captatie van CO2 in bodem en biomassa.

Veenherstel in de Vallei van de Zwarte Beek

Veen is belangrijk in de strijd tegen klimaatverandering. Het veenpakket werkt namelijk als een spons en gaat daardoor wateroverlast en droogte tegen. Bovendien vangt groeiend en goed bewaard veen CO2 uit de lucht. Tussen de Nieuwendijk (Beringen) en het militair domein ‘Kamp van Beverlo’ (Leopoldsburg) vind je een uitzonderlijk groot ononderbroken veengebied. Met een oppervlakte van 200 ha, een breedte van 300 tot 600 meter en een dikte tot plaatselijk 5 meter is het een unicum in West-Europa. Het veenpakket is vrij goed bewaard maar staat sterk onder druk door verdroging. Hydrologische herstelmaatregelen zijn nodig. Als het veen verder verdroogt en afbreekt

kan er volgens de KU Leuven tot 1 miljoen ton CO2 vrijkomen. Met het natuurinrichtingsproject Zwarte Beek zorgen we voor die vernatting en herstellen we het veen.

Bosuitbreiding Vinderhoutse bossen

De Groenpool Vinderhoutse Bossen is één van de vier groenpolen aan de rand van Gent. De bossen vormen een groot recreatie- en natuurgebied aan de overgang van de stad naar het platteland. Naast de uitbouw van een recreatieve (infra)structuur, is de aanplant van nieuw bos een belangrijk actiepoint van dit project. De volgende jaren krijgt 107 ha of 70% van de bosuitbreiding vorm. Voor de nog aanwezige landbouwers in het gebied is een flankerend landbouwbeleid uitgewerkt.

De open ruimte inrichten

GROENBLAUWE NETWERKEN UITBOUWEN IN RANDSTEDELIJKE GEBIEDEN

De VLM richt de open ruimte zo in dat omwonenden en gebruikers er wel bij varen. We verbinden gemeenten via veilige wandel- en fietspaden, installeren onthaalinfrastructuur en creëren verbindingen die landschappen, water en natuur aan elkaar rijgen.

Vooraf in randstedelijke omgevingen die sterk onder druk staan, is de vraag groot om de open ruimte te versterken en de omgevingskwaliteit te verbeteren.

De Vlaamse Rand

De Vlaamse Rand is dicht bevolkt. De verwachte bevolkingsgroei en sterke verstedelijkingsdruk zorgen voor aantasting en versnippering van de resterende open ruimte. In dergelijk gebied is het belangrijk om te investeren in de open ruimte. Dat doen we met behulp van drie landinrichtingsprojecten (Molenbeek-Maalbeek, Plateau van Moorsel, Land van Teirlinck) en 10 inrichtingsplannen. Sinds de goedkeuring van het project op 16 mei 2014 is er heel wat gerealiseerd. In Zaventem onderging het park Het Zeen een echte metamorfose. Daar werd de Kleine Maelbeek opengelegd zodat regen- en grondwater weer een plaats krijgen in de Woluwevallei. Via brugjes over de beek, kan je gemakkelijk in en uit het park wandelen. Er is een nieuwe speeltuin die loopt tot aan het water. Wandelaars kunnen een langere wandeling maken rond de bestaande sportvelden en voor joggers is er een afzonderlijk schorspad.

Ook in de gemeente Beersel werd een deel van het landinrichtingsproject Land van Teirlinck uitgevoerd. Dankzij een reeks ecologische maatregelen kreeg de Kapittelbeek meer ruimte.

PARK HALFWEG, MALEM

VISTRAPPEN MELSENBEEK, MERELBEKE

Landinrichting Leie en Schelde

Rond Gent, binnen landinrichting Leie en Schelde, zorgden we voor een duidelijke versterking van de open ruimte. We werkten onder andere mee aan de realisatie van stadsbossen en natuurgebieden in uitvoering van doelstellingen van de Vlaamse Regering.

- Zo ondersteunde de VLM de bosuitbreiding en ontsluiting van het Parkbos en nam de VLM een start met de realisatie van de Groenpool Vinderhoutse Bossen. Daarbij werd er rekening gehouden met de landbouweconomische situatie van het gebied.
- De natuurdoelen in de Bourgoyen-Ossemers werden gerealiseerd via de uitvoering van belangrijke infrastructuurwerken.
- Het natuurinrichtingsproject Merelbeekse Scheldemeersen leverde belangrijke bijkomende leef- en foerageergebieden op voor weidevogels en vissen. Natuurliefhebbers spreken intussen al van 'het tweede Bourgoyen'
- Inrichtingsprojecten in de Assels, de vallei van de Oude Kale, de Latemse meersen en ook Malem (vlakbij de stadskern) zorgden voor een lint van bijkomende groene parels met een meerwaarde op vlak van natuur, ecologie, landschap en recreatie.

De Wijers

De Wijers is het gebied van de 1000 vijvers in Midden-Limburg en omringt Hasselt en Genk. Via het 'landinrichtingsproject Stiemerbeekvallei' wordt er op drie strategische locaties in de vallei – Schansbroek, Slagmolen (Genk) en Dauteweyers (Diepenbeek) – gewerkt aan de groenblauwe dooradering van De Wijers. Ook de Europese Unie draagt bij aan de realisatie van dit landinrichtingsproject via het LIFE+project Green4Grey. De andere valleien zullen worden aangepakt via het landinrichtingsproject De Wijers. Het eerste landinrichtingsplan uit dat nieuwe programma wordt het 'landinrichtingsplan Mijn Mangelbeek'. De doelstelling van dat plan is om de Mangelbeekvallei meer natuurlijk in te richten als centrale verbindende plek tussen Heusden en Zolder. Dit met een eigen herkenbare identiteit die is gelinkt aan het mijnverleden. Op die manier moet de vallei een plek worden waar bezoekers graag vertoeven en waar de natuur alle kansen krijgt.

‘VOOR VELE STEDEN EN GEMEENTEN IS DE VLM EEN VERTROUWDE PARTNER. MEER VERDICHTING EN MEER OPEN RUIMTE IS OOK VOOR DE VVSG EN HAAR LEDEN ÉÉN VAN DE BELANGRIJKSTE UITDAGINGEN. HET IS GOED DAT WE SAMEN MET DE VLM KUNNEN STREVEN NAAR EEN BREED GEDRAGEN AANPAK EN NIEUWE METHODES KUNNEN ONTWIKKELEN DIE OP HET TERREIN HET VERSCHIL KUNNEN MAKEN. DAT DE VLM ZOVEEL BELANG HECHT AAN PARTNERSCHAPPEN EN GEMEENTEN AANZET TOT SAMENWERKING BIJ DE UITVOERING VAN PROJECTEN, WORDT ERG GEWAARDEERD.’

Wim Dries

Voorzitter VVSG & Burgemeester Stad Genk

VISUALISATIE INRICHTING DORP KESSENICH

IN ACTIE VOOR DE OPEN RUIMTE

Het ruimtebeslag inperken en de ontharding effectief realiseren zal heel wat inspanningen vergen van lokale besturen. **Het decreet landinrichting stelt aan overheden instrumenten en know-how ter beschikking** voor de uitvoering van die moeilijke opgaven. Zo kunnen overheden effectief aan de slag gaan, onder meer met het instrument herverkaveling met planologische ruil.

Nieuwmunster

In het polderdorp Nieuwmunster in de gemeente Zuienkerke ligt een zone van 1,5 hectare bestemd als woongebied en beschermd als dorpsgezicht. In die zone staat een leegstaande hoeve die is aangeduid als bouwkundig erfgoed. Het is ruimtelijk niet gewenst om de hoeve en de omliggende gronden als woongebied te ontwikkelen. Via het spoor 2 uit het decreet landinrichting krijgt de gemeente toegang tot het instrument **'Herverkaveling uit kracht van wet met planologische ruil'** zodat de woonzone in haar geheel als bestemming kan verplaatst worden naar een meer geschikte plek in het dorp. Tegelijkertijd worden ook eigendom en gebruik van gronden van ongeveer 25 eigenaars/gebruikers geruild en wordt nieuw openbaar domein gecreëerd voor een veilig fiets- en wandelpad. De beschermde hoeve wordt ingericht als ontmoetingsruimte voor alle bewoners van het dorp.

NIEUWMUNSTER

NIEUWMUNSTER

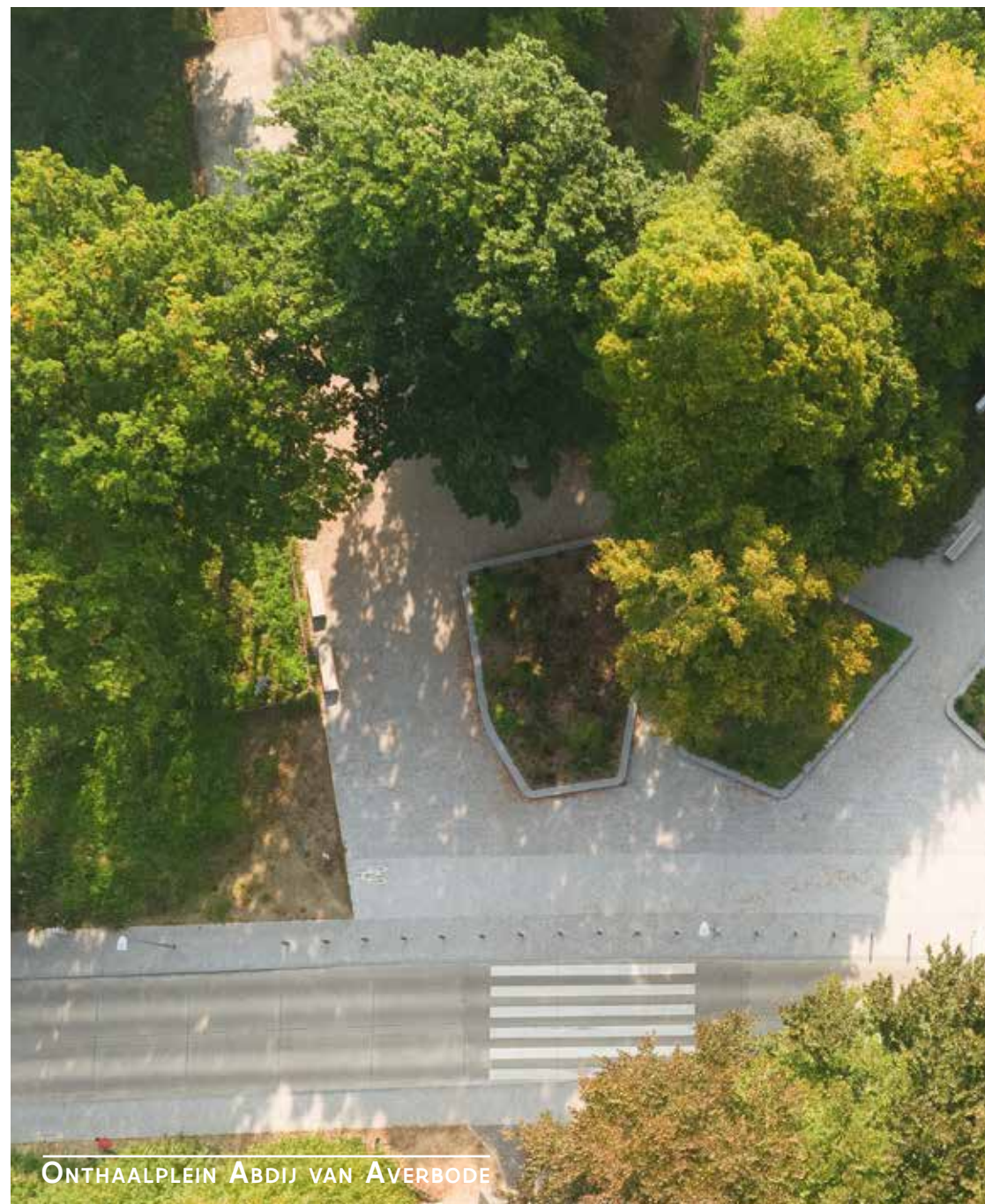
DE OMGEVINGSKWALITEIT IN LANDELIJKE GEBIEDEN VERSTERKEN

Plattelandsproject de Merode

Door intensieve samenwerking, lokaal draagvlak, de inzet van middelen vanuit het plattelandsbeleid en de instrumenten landinrichting en natuurinrichting is het voormalig domein van de prinsen de Merode op de grens van de provincies Antwerpen, Vlaams-Brabant en Limburg, uitgegroeid tot het Prinsheerlijk platteland de Merode. Op 20 oktober 2017 werd de coördinatie van het project overgedragen aan de betrokken provincies, maar de VLM investeert nog in het gebied via landinrichting.

Recreanten komen er goed aan hun trekken, met het populaire wandelnetwerk. Om de bezoeker zorgeloos op weg te zetten, worden de verschillende onthaalzones verder uitgebouwd en voorzien van de nodige informatie. Gerhagen en de abdijen van Tongerlo en Averbode zijn daarbij de belangrijkste katalysators. Nadat Gerhagen en de omgeving van de abdij van Averbode al werden opgewaardeerd, wordt de komende jaren geïnvesteerd in de omgevingskwaliteit van de abdij van Tongerlo. De verbetering van de waterhuishouding van de vesten en de streekeigen beplanting staan daarbij op de agenda. In de Merode gedijt ook fauna en flora uitzonderlijk goed. Averbode Bos en Heide is een hotspot geworden als het gaat over soortenrijkdom en enkele specifieke soorten winnen er opnieuw terrein. We werken nog aan sterkere ecologische en landschappelijke verbindingen.

Gronden kopen, verkopen en ruilen

WERKEN AAN OPLOSSINGEN VOOR OPENRUIMTEGEBRUIKERS EN -EIGENAARS

Elk infrastructuurproject is in Vlaanderen een kans om de omgevingskwaliteit te versterken. Door die te versterken kan ook het draagvlak verhogen. De VLM koopt, verkoopt en ruilt gronden om complexe plannen te realiseren. We dokteren oplossingen uit die de impact op de omgeving of op de betrokken eigenaars en gebruikers verzachten of compenseren. Met een **grondenbank** kan de VLM een gebied verwerven en maatregelen nemen voor het algemeen belang. Een grondenbank zorgt er ook voor dat landbouwers die percelen hebben in dat projectgebied, ruilgronden kunnen krijgen. Zo kunnen ze hun landbouwbedrijf op andere percelen verderzetten. We streven ernaar om de toegang tot grond te verzekeren voor belangrijke openruimtefuncties zoals voedselvoorziening en biodiversiteit.

De A11

De A11 is een nieuwe snelweg die de N31 in Brugge met de N49 in Westkapelle verbindt en die voorkomt dat het vrachtverkeer naar de haven van Zeebrugge de lokale wegen en dorpen moet belasten. Voor de A11 slaagde de VLM erin om via lokale grondenbanken de gronden onder het tracé vrij te krijgen en de gronden te verwerven voor de tijdige realisatie van de natuurcompensaties. De gebruiksrui legde de percelen van alle betrokken landbouwers aan één kant van de A11 en zorgde voor een betere structuur en ontsluiting van de landbouwpercelen. Daardoor ondervonden de landbouwers geen hinder van de werken en kon een brug over de A11 worden uitgespaard.

De plannen kregen vorm in samenspraak met de bewoners van Dudzele en werden gerealiseerd met gezamenlijke middelen van het Agentschap voor Wegen en Verkeer, stad Brugge en landinrichting. Samen zorgden de maatregelen voor een kwaliteitsvol landschapsonwerp. Dat beoogde vooral een versterking van het landschap in plaats van een klassiek lineaire buffering, die voornamelijk de weginfrastructuur zou benadrukken. Die aanpak stimuleerde het lokale draagvlak. Zo leverde de procedure van de bouwaanvraag van de A11 slechts enkele bezwaren op.

DOORNZELE-NOORD

DOORNZELE-NOORD

DESTELDONK-ZUID

Gentse Kanaalzone

Alle zeehavens in Vlaanderen worden momenteel uitgebreid. Dat heeft een grote impact op de omgeving. Om de leefbaarheid van de kernen in de Gentse Kanaalzone te garanderen, maakte de VLM voor de meeste van de 16 koppelingsgebieden inrichtingsplannen op. Dat gebeurde in nauwe interactie met de bewoners. Vier koppelingsgebieden werden al gerealiseerd. Zowel uit de tevredenheidsstudie die werd opgemaakt in 2012 als uit de commentaren van bewoners tijdens de georganiseerde wandelingen, blijkt een grote tevredenheid en betrokkenheid van de bewoners. In de delen van de koppelingsgebieden met landbouwbestemming konden landbouwers op vrijwillige basis bijkomende bufferende natuurelementen aanplanten. Ze worden daarvoor gefinancierd vanuit een door VLM opgericht **landschapsfonds**, dat gesponsord wordt door de bedrijven. De VLM stond in voor de grondverwerving voor de realisatie van de groene zones in de koppelingsgebieden en voor de natuurcompensaties via de lokale grondenbank. Een aantal ruildossiers werden al gerealiseerd.

‘IN HET BEGIN STONDEN DE OMWONENDEN WEIGERACHTIG TEGENOVER GROTE AANPASSINGEN. NU DE VOORDELEN VAN HET KOPPELINGSGBIED DUIDELIJK WORDEN, REAGEREN DE MEESTE MENSEN POSITIEF. IN DE NIEUWE INRICHTING WORDEN DE MOOIE UITZICHTEN IN DE BUURT GEACCENTUEERD, TERWIJL DE INDUSTRIE SUBTIEL VERBORGEN BLIJFT. ER ZIJN FIETSPADEN, PICKNICKBANKEN EN VISSTEIGERS BIJGEKOMEN EN EEN NIEUWE FIETSLUS LEIDT FIETSERS VIA EEN MOOIE ROUTE ROND DE OUDE MOERVAART-ARM. WAAR VROEGER ENKELE VERVUILDE INDUSTRIESITES LAGEN, VIND JE VANDAAG NIEUWE NATUUR.’

*Marnix De Smet, voorzitter bewonersgroep
Sint-Kruis-Winkel, in Buitenkans*

Lokale grondenbank Rechter- en Linkerscheldeoever

Binnen de lokale grondenbank Rechterscheldeoever werden de nodige gronden vrijgemaakt om de havenuitbreiding van Antwerpen op de Rechterscheldeoever te realiseren. De grondenbank kon over een periode van 6 jaar 45 hectare ruilgronden verwerven. Daardoor kon de VLM een concrete oplossing bieden voor de betrokken landbouwbedrijven die hun bedrijfsvoering wilden verderzetten. Op Linkerscheldeoever werd 675 hectare landbouwgronden verworven voor de realisatie van natuurontwikkeling en het logistiek Park West, voor een bedrag van 38 miljoen euro, gefinancierd door het Vlaams Gewest, de Maatschappij Linkerscheldeoever en het Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen. Getroffen landbouwers konden een beroep doen op flankerende maatregelen, waaronder 125 hectare ruilgronden. Daardoor werden gerechtelijke onteigeningen vermeden.

NATUURCOMPENSATIES UITVOEREN VOOR HAVENUITBREIDINGEN EN ANDERE GROTE INFRASTRUCTUURWERKEN

Natuurcompensaties Zeebrugge

De VLM zorgde via een grondenbankwerking voor de vrijwillige, rechtstreekse aankoop en ruil van gronden (326 hectare) in de aangeduide compensatiegebieden. 230 hectare van die gronden richtte de VLM in voor de compensatie van de Europese natuurdoelen, zodat de havenuitbreiding van Zeebrugge tijdig kon gebeuren. De grondenbank 'Natuurcompensaties Zeebrugge' leverde alvast de volgende positieve resultaten:

- Ongeveer 50% van de verworven gronden in de zoekzones zijn uitgeruild (114 ha / 230 ha). Voor die betrokken landbouwers vonden we ruilgrond.
- Meer dan de helft van de betrokken landbouwbedrijven verhoogt na de ruil het aandeel akkerland.
- De gemiddelde oppervlakte per betrokken eigenaar is met 13% vergroot.
- De gemiddelde te rijden afstand werd kleiner voor 2/3 van de betrokken bedrijven.
- De ruimtelijke bestemming is verbeterd voor de betrokken landbouwers.

GRONDMOBILITEIT FACILITEREN VOOR VLAAMSE PARTNERS VIA DE VLAAMSE GRONDENBANK

De VLM ondersteunt partners bij de verwerving van gronden door ruilgronden aan te bieden aan landbouwers in de beoogde projectgebieden. Daardoor kunnen de betrokken landbouwers op andere percelen hun bedrijfsvoering voortzetten. De VLM werkt voor verschillende partners in een 30-tal grondenbanken voor realisatie van waterdoelen, natuurdoelen en infrastructuurprojecten. Daarnaast realiseren we met **flankerend beleid** oplossingen voor landbouwers die het zwaarst getroffen zijn door de Europese natuurdoelstellingen.

De VLM maakte een **rollend fonds** operationeel waarmee grond op strategische plaatsen aangekocht wordt om knelpunten op te lossen. Verder realiseerde de Vlaamse Grondenbank een belangrijke administratieve vereenvoudiging en financiële besparing voor notarissen en begunstigden van een voorkooprecht door de bouw van een **e-voorkooploket**. Betrokkenen kunnen in het loket eenvoudig nagaan welke voorkooprechten op een perceel rusten, de percelen aanbieden en het recht van voorkoop uitoefenen.

Recht van voorkeur

Met het decreet landinrichting kreeg de Vlaamse Grondenbank een recht van voorkeur waardoor de Vlaamse Grondenbank sinds 2014 de eerste partner is bij verkoop van onroerende goederen door lokale overheden. Daardoor kunnen gronden binnen de overheid optimaal worden aangewend. Via het recht van voorkeur kochten we tot op heden 142 hectare verspreid over Vlaanderen. De gronden worden ingezet als ruilgrond voor de realisatie van natuurdoelstellingen, integraal waterbeleid, infrastructuur of in het kader van ruilverkavelingsprojecten.

Grondenbank flankerend beleid IHD-PAS

Het doel van de grondenbank IHD-flankerend beleid is om oplossingen aan te reiken voor landbouwers van wie de gronden de realisatie van de Europese natuurdoelstellingen belemmeren. Dat gebeurt vooral via het uitruilen van landbouwers naar gronden buiten de zoekzones die voor de Europese natuurdoelstellingen werden afgebakend. Om de grondenbank te kunnen laten functioneren, is de opbouw van een reserve aan ruilgrond nodig. Tot op heden werd 410 hectare aangekocht, verspreid over Vlaanderen. In 2017 werd in Mol 287 hectare aangekocht, samen met het Agentschap voor Natuur en Bos. Naast de realisatie van de Europese natuurdoelstellingen faciliteert die aankoop de afstemming van de verschillende initiatieven die een impact hebben op het toekomstig ruimtegebruik in Mol-Postel.

Oplossingen voor pachters

Toegang tot grond is geen evidentie in Vlaanderen. De druk op de gronden is zo hoog dat grondprijzen blijven stijgen en niet meer in verhouding staan tot de landbouwproductie op de percelen. Het is dus essentieel voor een duurzame landbouwproductie dat ondersteunende maatregelen genomen worden, zeker in de randstedelijke gebieden met een hoge gronddruk. Momenteel geeft de Vlaamse grondenbank zo'n 500 hectare in pacht. Daar willen we nog sterker op inzetten door een bijkomend aanbod tijdelijk gebruik te creëren voor landbouwers die geen eigenaar zijn van de gronden die ze gebruiken. In eerste instantie richten we ons op landbouwers die getroffen worden door projecten van de overheid.

Wat maakt ons sterk?

Doeltreffende middelen

De VLM heeft sterke wettelijke instrumenten in haar koffer. De subsidies voor plattelandsontwikkeling, de Vlaamse grondenbanken, de beheerovereenkomsten, het Mestdecreet, landinrichting, ruilverkaveling, natuurinrichting en een digitale dienstverlening via de e-loketten zijn de bekendste voorbeelden. Via landinrichting spoor 2 staan instrumenten ook ter beschikking van andere overheden.

Overleg en partnerschap

Overleg en partnerschap zit ingebakken in onze cultuur. We zijn een bruggenbouwer en overleggen met alle betrokkenen. Dat doen we door iedereen rond de tafel te brengen: landbouwers, natuurverenigingen, provincies, gemeenten, regionale landschappen, Vlaamse en Europese partners, onderzoekers, bedrijven, burgers en lokale gemeenschappen.

Gedreven experts

De VLM, dat zijn ongeveer 600 talentvolle medewerkers met een hart voor open ruimte en platteland. Samen zetten zij hun expertise in om de open ruimte en het platteland in Vlaanderen sterker te maken. Sterk dat is veerkrachtig, dynamisch en vol leven. Zodat de open ruimte en het platteland klaar zijn voor de uitdagingen van morgen!

‘**DE ‘V’ IN VLM STAAT IN DE EERSTE PLAATS VOOR ‘VERNIEUWING’, IN AANPAK, INSTRUMENTEN, ATTITUDE EN SCOPE. IN DE TWEEDE PLAATS STAAT DIE ‘V’ OOK VOOR ‘VERTROUWEN’. MEDEWERKERS STRALEN VERTROUWEN UIT DOOR HUN INHOUDELIJKE KENNIS EN HUN PROCESVAARDIGHEDEN. DIE STELLEN HEN IN STAAT OM TELKENS OPNIEUW EEN WEDERZIJDIG VERTROUWEN TE CREËREN MET ACTOREN OP HET TERREIN. DE VLM IS, ALS BELEIDSUITVOEREND AGENTSCHAP, MEESTER IN HET UITGOOIEN VAN VISJES IN DE POEL VAN BELEIDSVOORBEREIDING OP VLAAMS NIVEAU.**

Hans Leinfelder, docent, assistant professor, KU Leuven

ZWINOMGEVING

Colofon

Dit beeldverslag is een realisatie van de Vlaamse Landmaatschappij.
VU: Toon Denys, gedelegeerd bestuurder VLM

Redactie en layout

Vlaamse Landmaatschappij
Consciencegebouw
Koning Albert II-laan 15, 1210 Brussel
Tel. 02 543 72 00
www.vlm.be
pers.vlm.be

Fotografie

© Vlaamse Landmaatschappij, tenzij anders vermeld bij de foto

Coverbeeld

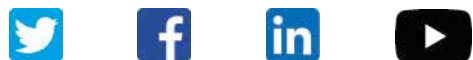
Luchtfoto Damme © VLM

Datum

november 2019

Depotnummer: D/2019/3241/340 - VLM - Consciencegebouw, Koning Albert II-laan 15, 1210 Brussel

Volg ons op sociale media

VLAAMSE
LAND
MAATSCHAPPIJ

VLAAMSE
LAND
MAATSCHAPPIJ

VLM.be